„RADOMER-KIELCER LEBEN“ № 15 (103) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem“ יאָהרגאַנג דריטער פּרייז 25 גראָשען

הײנט 10 זײטען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Wyrażamy szczere współczucie koleżance naszej **Esterze Gostyńskiej** z powodu śmierci jej siostrzyczki **SALI.**

Klasa VIII żeńska
„PRZYJACIÓŁ WIEDZY“

16-go Kwietnia — פאַר'ן אינהאַלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע נישט פעראַנטוואָרטליך — ראַדאָם פרייטאָג ב' אייר תרפ"ו

די גרעסטע ביער-ברויערײ אין פּוילען

BROWAR KSIĄŻĘCY
TYCHY G-Śląsk

Reprezentacja: **Radom, Wałowa 61.** (*Gmach browaru parowego „Nektar“*)

עמפּפעהלט איהר איבעראַל בעוואוסט ביער:

Tysko pilzeńskie

Eksportowe dubeltowe

i Porter.

telefon 113 — פאָדערט איבעראַל! — טעלעפאָן 113

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע קאָכטער, שוועסטער און שוועגערין טעמטשע מיט ה' אהרן באַנקער וואונשען מיר א גליקליכע צוקונפט און א גליקליכען צוזאַמענבונד.
מוטער, שוועסטער, ברודער, שוועגערין פייפער

טעמטשא פייפער אהרן באַנקער
פערלאָבט.
ראַדאָם 1926

צו די תנאים פון פרל' **טעמטשע פייפער** מיט ה' **אהרן באַנקער** וואונשען מיר זיי א גליקליכע צוקונפט און א הערצליכען מז"ט.
מענדיל יואל זילבערמאַן עם פרוי.

צו דער פערלאָבונג פון פר"ל **טעמטשע פייפער** מיט ה' **אהרן באַנקער** וואונשען מיר, אז גליק, ליבע און צופרידענהיים זאָלען זיין זייערע באַגלייטערס
פערל, הערשיל פרידמאַן
און פאַמיליע.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער קוזינקע **טעמטשא פייפער** מיט ה' **אהרן באַנקער** וואונשען מיר א הארציגען מזל טוב און א גליקליכען צוזאַמענבונד.
אברהם פישער עם פרוי

צו דער פערלאָבונג פון אונזער זוהן, ברודער און שוואָגער **בעריש קריגער** מיט פרל. **עלקע אורבאַך** וואָס איז פארגעקומען אין יעו וואונשען מיר א גליקליך מזל אין זייער צוקונפטיגען לעבען.
עלטערן, ברודער און שוועסטער קריגער, שוואָגער'ס און שוועגערין'ס

Z intencji zaręczyn miłej przyjaciółki **Eli Urbachówny** z p. **B. Krügerem** w Erec-Izrael życzy harmonji i szczęścia.
MANIA SANKIEWICZÓWNA
(№ 1)

Ważne dla Pań!!!

Artystyczne strzyżenie Pań według żurnalu i Ondulacya tylko w Salonie fryzjerskim **Rosenberga** ul. Piłsudskiego 11
(Szeroka 11)
(Gabinet damski).

ציוניסטישע אַרבייטס-פּאַרטיי „התאחדות“ אין ראַדאָם וויטאָלדא 7.

דעם 15 טען קייעטשיען האָבען זיך אנגעהויבען

קורסען פאַר די העברעאישע און ענגלישע שפּראַכען.

פאַר אָנפאַנגער, ווי אויך פאַר מיטעלע און העכערע,

אונטער דער לייטונג פון בעקאַנטע פּעדאַגאָגען.

די ענגלישע קורסען וועלען זיין אונטער דער לייטונג פון

ה' גלוזמאַן

שילער-ינס ווערען נאָך אנגענומען טעגליך פון 9—7 אָווענד ביז'ן 25.4, אין סעקרעטאַריאַט, וויטאָלדא 7, פּאַרטער.

בעמערקונג: ספּעציעלער קורס פאַר דער יוגענד.

טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי“ ראַדאָם

דינסטאָג דעם 20-טען אַפּריל וועט פאָרקומען דער טראַדיציאָנעלער

סימפאָנישער יאָהר-קאָנצערט

אויסגעפיהרט דורך די שילער און שילערינס פון 4-טען, 5-טען און 6-טען קורס פון דער מוזיק שולע אונטער דער לייטונג פון ה' ב. גיסער
עס נעמען טייל: אָרקעסטער, קוואַרטעט, טריא און סאָלא: פידעל-פאָרטעפּיאַן. — די גאַנצע הכנסה איז בעשטימט פאַר נישט פערמעגליכע שילער פון דער אויבענדערמאָנטער שולע.

ראַטעוועט די קינדער!

אין ראדאָם קומט שוין מיט א צייט צוריק פאָר א רעטונגס-אקציע פאר הונגעריגע פוילישע קינדער.

ביי דער שרעקליכסטער קאטאסטראָפע, ביים גרעסטען אומגליק, א שׂרפה אדער א שיף-אונטערגאַנג, ווען עס דערהערט זיך דער רוף: ראַטעוועט די קינדער! טרעט אלץ אָפּ. עלטערע מענשען לאָזט מען ענדיגען אין תהום פון ים און אויף די רעטונגס-שיפלעך כאַפּט מען קודם כל די קינדער.

ראַטעוועט די קינדער! דאָס איז אַ רוף, וועלכער קלאַפּט אָן די טיפעניישען פון דער מענשליכער נשמה.

אַט אַזא רוף הערט זיך איצט פון הונדערטער מאַמעס, נישט נור פון די קעלער-שטובען און בוידעם-וואוינונגען נור אפילו פון פּאַרטער און ערשטע שטאָקען...

כ׳וויל נישט פערלירען קיין ווערטער, כדי צו שילדערען בילדער פון דער נויט-לאַגע, פון קינדער, וואָס האָבען שוין חדשים לאַנג קיין טראָפען מילך נישט געזעהען, האָבען שוין קיין טרערען נישט פון וויינען נאָך א פּיצעל ברויט. פון עלטערע קינדער, וואָס קומען ניכטערן אין שול און גייען אַזוי אַוועק פון שול. יעדער איינער קען ביי זיך אין הויף זעהען אַזעלכע בילדער, אויב ער בעמיהט זיך נור נישט צו פערמאַכען די אויגען, כדי אַזעלכעס נישט צו זעהען.

מיר זענען פעראַנטוואָרטליך פאַר׳ן גורל פון די דאָזיגע קינדער. אויב הונדערטער פון זיי וועלען די נשמה׳לעך אויסהויכען און — וואָס, אפשר נאָך ערגער – אויב עס וועט אויסוואקסען איצט אַ דור פון קראַנקע קינדער, וועלען מיר, מיר אַלע טראָגען די אחריות.

אויף אונזער געוויסען וועט ליגען די דאָזיגע אחריות, ווייל מיר קענען אויף דעם געביט עפּעס טוען און טוען נישט!

עס איז נישט קיין פראַזע, אויב איך זאָג, אז מיר טוען נישט אויף דעם געביט דאָס, וואס מיר קענען יאָ טוען.

אונזערע שטאָדטישע שכנים האָבען אונז בעוויזען, אז עס איז מעגליך מעהר ווי עפּעס אויף דעם געביט צו טהוען און מיר דאַרפען א־אָפּלאָזען די קעפּ פאר בושה, אויב ביז איצט זענען מיר געזעסען מיט פערלייגטע הענד און רוהיג צוגעקוקט זיך צום טויט-ראַנגעל פון אונזערע קינדער.

אמת, אונזערע געזעלשאַפטליכע טוער זענען ביז יעצט געווען שטאַרק פערטהוען מיט „הילפס אקציעס“. מיר טאָרען אָבער נישט פערגעסען פון אונזער קליינוואַרג. א טאַטע, א מאַמע וועט אַליין אויסגיין פאר הונגער און זיך אָפּהאַלטען פון אויסשטרעקען א האַנד. זיי וועלען אָבער די גאַנצע בושה אויפקלייבען אין א זייט, ווען דאָס קינד שרייט: אַ פּיצעלע ברויט!

אַזוי דאַרף און מוז האַנדלען די גאַנצע יודישע געזעלשאַפט אין ראַדאָם.

די גאַנצע בושה אין א זייט – לאָמיר ראַטעווען די קינדער!

שוין א שיינע פאר וואָכען, ווי די פוילישע געזעלשאַפט אין ראַדאָם פיהרט אַ ברייטע אקציע אויף דעם געביעט. ס׳האָט זיך ספּעציעל געשאַפען א קאָמיטעט, וואָס זאָרגט פאַר די הונגעריגע קינדער פון ארבייטסלאָזע. טאָג טעגלעך ווערט אין דער „סלאָוואָ ראַדאָמסקע“ פערעפענטליכט א רשימה פון הונדערטער קריסטליכע מנדבים. אין דער דאָזיגער זאמעל-רובריק קאָן מען אויך בעמערקען נדבות פון יודישע אינסטיטוציעס. אפילו די יודישע גמינע האָט אויך עפּיס געשאָנקען פאר דערמאָנטען צוועק. מיר האַלטען עס נישט פאַר דער גמינע פאר אַ עולה. מ׳דאַרף העלפען אַלע נויטבעדערפטיגע, אָהן אונטערשייד פון אמונה און נאַציאָן, מיר פרעגען נאר, פאר וואס נעמט נישט אראָב די יודישע געזעלשאַפט א ביישפּיעל פון דער פוילישע און ־ויך אונטערנעמען אַ רעטונג׳ס אַקציע ספּעציעל פאַר קינדער פון אַרבייטסלאָזע, ווי אויך פון בכבוד׳ע פאַמיליעס.

אַלע פעראיינען און אינסטיטוציעס, וועלכע עקזיסטירען ביי אונז, סיי פילאַנטראָפּישע, סיי געזעלשאַפטליכע מוזען בעאויפטראַגען זייערע פערוואַלטונגען צו ווידמען זיך איצט דער רעטונג׳ס אַרבייט פאַר אונזערע קינדער.

אין דער גאַנצער לענג און ברייט פון ראַדאָם, אין יעדען פעראיין, אין יעדער אינסטיטוציע, אין יעדער שטוב און אויף יעדע פערזאמלונג, מוז דערהערט ווערען דער רוף:

ראַטעוועט די קינדער!..

י. ג.

טעטיגקייטס-געביטע פון „קרן-היסוד“

צו זיין 5-יעהריגען עקזיסטענץ.

דער „קרן היסוד“ האָט אָנגעהויבען זיין ארבייט אין א״ץ-ישראל אין אפּריל 1921 אַלס דער פאָנד, וואָס דאַרף לעגען די ווירטשאַפטליכע און קולטורעלע יסודות פון דעם אויפבוי פון דער יודישער נאַציאָנאַלער היים, אין הסכם מיט דער באַלפור-דעקלעראַציע, און מיט׳ן מאַנדאַט פון פעלקער-בונד.

דעם „קרן היסוד“ איז געלונגען, אין משך פון 5 יאָהר, צו זאמלען איבער צוויי מיליאָן ענגלישע פונט, און ער האָט בעוויזען צו פערווענדען דאָס געלד, אויף א קאָנסטרוקטיווען אופן פאר די פערשידענע צווייגען פון דער אויפבוי-ארבייט אין ארץ-ישראל.

אויפ׳ן געביט פון דער לאַנדווירטשאַפטליכער קאָלאָניזאַציע האָט דער „קרן-היסוד“ געגרינדעט 40 נייע קאָלאָניעס, אין גרעסטען טייל אויפ׳ן באַ-

דאס קעסטעלע ציירונג.

פון ראָדאַ ראָדאַ

יודיש: טוביה שמײַכעל.

שפּעט נאָכמיטאָג.

די מוטער זיצט אויף א שאָקעל-שטול פערטיפט אין א ראָמאַן. איהר טאָכטער פאַלט אריין מיט א געוויין. די מוטער מוז אונטערברעכען דעם ראָמאַן ביים אינטערעסאַנטסטען שפּאַנענדסטען פּונקט.

מוטער: וואס איז געשעהן, טאָכטער מיינע?

טאָכטער: אז מ׳האָט אַזאַ מאַן ווי מיינעם, דאַרף מען נישט לעבען אויף דער וועלט.

מוטער: וואָס? דיין ראָבערט? ער איז דאָך אזא גוטער מענש. דערציי׳ל.

טאָכטער: (מיט געוויין): יאָ, אַ גוטער מענש א י ז ער, אַ טייערער תכשיט. איך האָב ביי איהם אין קעשענע געפינען א בריוו פון זיינס א געליבטע.

מוטער: זיי נישט קיין קינד.

טאָכטער: וואס רעדסטו אַזוי גלייכגילטיג? אין דעם בריוו, מאַמע, שרייבט זי איהם וואו זיי וועלען זיך טרעפען, און מ׳זעהט, אז דאס איז נישט צום ערשטען מאָל. ער טרעפט זיך מיט איהר אלע מאָל. מיר איז גוט און וואויל, איז מיר.

מוטער: דו ביזט שילדיג. דו האסט נישט געהאָט קיין רעכט צו זוכען אין דיין מאַנס קעשענעס.

טאָכטער: וואס? איך בין שולדיג?

מוטער: יאָ, יעצט אויב דו ווילסט מיך פאָלגען, מאַך א שווייג. זאג ראָבערטען נישט א וואָרט וועגען דעם וואס ס׳האָט פּאסירט. זאָל ער נישט האָבען קיין שלעכטע מיינונג וועגען דיר. זאָל ער דיר נישט האַלטען פאר אַ שפּיאָנקע וואס שפּיאָנירט נאָך זיין יעדען טריט.

טאָכטער: וואָס? איך זאָל ראָבערטען גאָרנישט זאָגען? איך וועל שרייען, איך וועל ליארמען. זאָל ער וויסען פארוואָס איך האָב איהם פערלאָזען און וועל קיינמאָל צו איהם נישט צוריקקומען. דאָ מיט דיר בלייב איך שוין אויף תמיד.

מוטער: זיי נישט קיין נאַר, אויב דו ווילסט איהם סטראָשען, נו, נוט. בלייב דאָ העכסטענס א וואָך, מעהר טאָרסטו אָהן דעם מאַן נישט זיין. איין וואָך איז מעהר ווי גענוג.

טאָכטער: אזוי? פאר אזוי קליין האַלסטו מיך. איך בין נישט אזוי נידריג, ווי דו דענקסט. איך וועל נישט לעבען מיט א מאַן, וועלכער האָט א געליבטע. איך וועל נישט עסען דאָס ברויט, וועלכעס ער גיט מיר, בלויז ווייל ער איז געצוואונגען, און אַנ׳אַנדערער גיט ער ברויט, ווייל ער ליבט זי. דו קענסט נישט פיהלען מיין שאַנד, דו, וואָס דו ביזט קיינמאָל נישט געווען פערראַטען פון דיין מאַן, קענסט נישט מיטפיהלען מיט מיר. דו בלייבסט דיר אין דיין שיינעם ריינעם הויז און מיך טרייבסטו צוריק צו דעם שענדליכען ווייבער-יעגער.

דען פון „קרן-קימת". ער האט די קאלאניעס געגעבען די נויטיגע הלואות אויף בויען דירות, קויפען דעם נויטיגען לעבעדיגען און טויטען אינווענטאר, אויף מאשינען, זריעות א. ז. וו.

גלייכצייטיג, האט דער „קרן-היסוד" געגעבען די נויטיגע הלואות פאר די קאלאניעס פון מיטעלשטאנד, האט געשטיצט די קאלאניעס, וואס עקזיסטירען פון לאנג און געהאלפען זיי ווייטער זיך ענטוויקלען.

א חוץ דעם, האט דער „קרן-היסוד" אויך געזארגט פאר'ן פארשריט פון דער לאנדווירטשאפט אין ארץ-ישראל אין אלגעמיין, אריינברענגענדיג א גאנצע ריה נייע וויכטיגע קולטורען, דורך א פערצווייגטער וויסענשאפטליכער און ערציהערישער ארבייט, וואס האט זיך קאנצענטרירט אין די פראבע-סטאציעס און אין די קורסען פאר אינסטרוקטארען.

מיט זיינע הלואות האט דער קרן-היסוד פיל מיטגעהאלפען צו דער ענטוויקלונג פון דעם האנדעל און אינדוסטריע.

יעצט איז ער צוגעטרעטען גרינדען די באנק פאר אינדוסטריע — וועלכע וועט האבען דעם צוועק צו געבען אינדוסטריעלע הלואות אין א גרויסען מאסשטאב.

דער „קרן-היסוד" האט געגרינדעט די „אלגעמיינע היפאטעקען באנק" — כדי מיטצוהעלפען דעם אויפבוי פון יודישע הייזער און צו לינדערען דעם דירות מאנגעל, וועלכער האט זיך זעהר געלאזט פיהלען, צוליב דער פערגרעסערטער עליה, ער בעטייליגט זיך אויך אין דער עלעקטרישער געזעלשאפט פון אינזש. רוטענבערג, וועלכע האט אזא וויכטיגע בעדייטונג פאר דער ווירטשאפטליכען ענטוויקלונג פון ארץ-ישראל.

דער אנטייל פון „קרן-היסוד אין כולל-בונה" האט געגעבען די מעגליכקייט דער קאאפעראטיווע בוי-געזעלשאפט צו ווערען איינע פון די גרעסטע אונטערנעמונגס-געזעלשאפטען אין ארץ ישראל און אויסבילדען א גאנצע שטאב פון קוואליפיצירטע בוי-ארבייטער. אויך די ווירטשאפטליכע און קולטורעלע אנשטאלטען פון יודישען ארבייטער קלאס אין ארץ-ישראל האבען זיך ענטוויקעלט א דאנק דער שטיצע פון „קרן-היסוד".

די טעטיגקייט פון „קרן-היסוד" בעגרעניצט זיך נישט בלויז מיט דער ארבייט פון בעזעצען די יודישע עולים אין שטאדט, אדער אין דארף און זיי צו פערבינדען, זיי ווירטשאפטליך מיטן לאנד, דער „קרן-היסוד" טראגט אויף זיך אויך דעם לאסט פון דער עליה. ער האלט אויף, און די וויכטיגסטע צענטרען אין גלות, פאלעסטינא-אמטען און זארגט פאר דער הכשרה פון די עולים אין זייער אלטער היים, -דעקט די הוצאות פון די ארעמע עולים און האלט זיי אויס אין זיינע געבויטע בתי עולים אין תל-אביב און חיפה זייט זייער אנקומען אין לאנד ביז זיי געלונגט זיך איינצוארדנען.

פאר'ן יודישען ישוב אין ארץ ישראל בכלל און פאר די נייע עולים בפרט איז וויכטיג נישט נאר די ווירטשאפטליכע איינארדנונג, זיי שטרעבען איינצוגלידערען זיך אין דעם יודישען לעבען, וואס ברויזט אזוי שטארק אין אונזער לאנד.

אין א גאנץ קורצער צייט איז געלונגען אויפצולעבען די העבראאישע שפראך אין ארץ-ישראל אין געזעלשאפטליכען לעבען. פערזאמלונגען, רעפעראטען, צייטונגען און זאמעל-ביכער טעאטער און אפערע, אלץ אין דער העברעאישער שפראך. עס איז פערשפרייט געווארען א ברייטע נעץ פון שולען, אנהויבענדיג פון קינדער-גערטנער און ענדיגענדיג ביים טעכניקום אין חיפה און העברעאישער אוניווערזיטעט אין ירושלים, וועלכע ווערען גענצליך אדער טיילווייז אויסגעהאלטען פון „קרן-היסוד".

דער „קרן-היסוד" זארגט אויך פאר דעם געזונדהייטס-וועזען, שטיצענדיג די „הדסה" און די ארבייטער-„קראנקען-קאסעס", וועלכע האבען געגרינדעט פיל שפיטעלער, ערהאלונגס-הייזער און קליניקען אין די שטעדט און אין די יודישע קאלאניעס, זיי זארגען אויך פאר דער שול יוגענד און פיהרען מיט גרויס הצלחה דעם קאמף געגען טראכאמע און מאלאריע און א דאנק דער ארבייט ביים אויסטריקענען די זומפען, אויף וועלכע עס שטעהן די נייע יודישע קאלאניעס האט אין א גרויסע טייל פון לאנד אויפגעהערט די מאלאריע, וועלכע האט בעדראהט דעם לעבען און געזונד פון דער בעפעלקערונג.

דער „קרן היסוד" דעקט אויך דעם בודזשעט פון דער ציוניסטישער הנהלה און העלפט ענטוויקלען די וויכטיגסטע נאציאנאלע אנשטאלטען. דער בודזשעט, וואס דער „קרן היסוד" דארף דאס יאהר דעקען בעטרעפט 600,000 פונט. דער בודזשעט דעקט נאר די מינימאלע הצטרכות'ן, וואס מען מוז אויסגעבען דאס יאהר אין ארץ-ישראל, כדי צו דערהאלטען די ציוניסטישע קאלאניזאציאנס-ארבייט.

כדי דער קרן-היסוד זאל קענען ערפילען די גרויסע אויפגאבען, וואס ארץ-ישראל, אלס דאס איינציגסטע וויכטיגסטע עמיגראציע-לאנד פאר יודען אין יעצטיגען מאמענט שטעלט פאר איהם; כדי דער קרן-היסוד זאל מעגליך מאכען א עליה פון 4000 עולים מאנאטליך און אז די עולים זאלען זיך דארט קאנען בעזעצען, מוז ער האבען דאס יאהר וועניגסטענס 1,000,000 פונט.

ער איז דער חוב פון אלע יודען, אהן אונטערשיד פון פארטיי און ריכטונג צו געבען דעם „קרן-היסוד" די מעגליכקייט צו ערפילען אט די גרויסע דרינגענדע אויפגאבען. (ק. ה. ד.)

מוטער: רעג דיך נישט אויף, מיין קינד! האסטו דען אליין נישט הונדערט מאהל געזאגט — אין דער אנוועזענהייט פון דיין מאן האסטו זיך אפט אליין געוויצעלט, אז —

טאכטער: וואס געוויצעלט?

מוטער: דו האסט אליין געזאגט, אז אויב דו זאלסט טרעפען דיין מאן מיט א געליבטער, וועט דיך גארנישט אהרען.

טאכטער: מאלע וואס איך האב געזאגט. איך האב געזאגט אלס א שפאס, אבער דאס איז דאך טאקע אנ'אמת. איך האב דאס שווארץ אויף ווייס פאר מיינע אויגען. איך וועל דאס נישט איבערלעבען. איך —

מוטער: איי רעד נישט אזוי, ס'איז א שאד דיין יונג לעבען, דיין גליק.

טאכטער: גליק?

מוטער: א ביסעל בין איך שולדיג.

טאכטער: וואס?

מוטער: יא, טאכטער, פאר דער התונה האב איך דיך געדארפט צוגרייטען פאר אזעלכע זאכען. איך האב דיר געדארפט ערקלערען. אז טאמער טרעפט אמאל אזא געשיכטע, זאלסטו נישט זיין איבעראשט. אבער איך האב געמיינט, אז דו ביזט פארטגעשריטען און אויפגעקלערט גענוג צו פערשטעהן אזעלכע זאכען. מיר מהוט לייד. איך האב דיר געדארפט ערקלערען, אז אזעלכע זאכען טרעפען זיך, אז —

טאכטער: וואס, מאמע? דו ענטשולדיגסט רעכטפערטען. דו האלטסט אלס א זעלבסטפערשטענדליכע זאך, אז א מאן פערראט זיין פרוי, אז —

מוטער: יא, כמעט זעלבסטפערשטענדליך.

טאכטער: פע! דאס איז שענדליך.

מוטער: פערגעס נישט, אז דו רעדסט צו א מאמע.

טאכטער: ניין איך רעד איצט נישט ווי א טאכטער צו דיר. מיר זענען צוויי פערהייראטע פרויען, און דו אלס א פרוי וואס האט געהאט א געטרייען מאן קוקסטו פון אויבען ארונטער אויף דער פרוי, וועלכע ווערט פערראטען פון איהר מאן.

(אויף דער מוטערס ליפען האט זיך בעוויזען א ביטערער געלעכטער).

מוטער: פערהאן צווייערליי סארטען מענער. מענער, וועלכע ליבען זייערע פרויען און מענער, וועלכע ליבען נישט זייערע פרויען. פון די אלע מענער איז פערהאן אבער בלויז איינער פון טויזענד, וואס פעררראט קיינמאל נישט זיין פרוי. פונקט ווי צווישען די מיליאנען וואס שטעלען אויף דער לאטעריע געווינען בלויז ווייניגע.

(די טאכטער כאפט אן דער מוטער ביי דער האנד).

טאכטער: און דער טאטע, צו וועלכע מענער האט ער געהערט?

מוטער (שטאלץ): צו די זעהר געטרייע מענער האט ער געוויס נישט געהערט, איך בין דאס איבערגעקומען, פונקט ווי דו וועסט עס איבערקומען. א מאן טרעפט מיט די פיס אלערליי בלומען וואס ער טרעפט און ווארפט זיי אוועק נאכדעם ווי זיי זענען צוטרעטען. די בלום פון זיין אייגען הויז האלט ער אפילו ווען זי איז שוין צוטרעטען. דעם בעסטען טייל פון ליבע בעקומסטו. די וועסט איהם מאכען א שטיקעל סקאנדאל. ער וועט זאגען, אז ער האט חרטה, איז לאזט מען זיך אפנארען און מען גלויבט איהם און מען בעט זיך איבער. דו וועסט, הייסט עס, זיין די זיגערין און ער וועט דיר צום שלום נאך קויפען א שעהנע מתנה...

טאכטער: אזעלכע מתנות וויל איך נישט, איך פערקויף זיך נישט.

לאזער קאהאן.

ראדאם אונטער'ן היפנאז פון רבנות.

(ספעציעל פאר'ן „ראדאמער-קעלצער לעבען").

איך בין געווען אין ראדאם איינ׳גע יאהר נאך דער מלחמה.

די וואונדען פונ'ם וועלט-קריג זע-נען נאך דאן נישט געווען אינגאנצען פערהיילט, נאר ראדאם האט זיך שוין געהאט כמעט בערוהיגט נאך די מלחמה-פלאגען און דער עיקר — ראדאם האט געשטרעבט, געארבייט און געשאפען!

די איינוואוינער פון דער שטאדט און בעזונדערס די ראדאמער יודען האבען זיך געווארפען מיט א גוואלדי-גען אימפעט אויף דער ארבייט און אויפ'ן וועג צו פערדינען, צו מאכען געלד אזוי ווי א הונגעריגער אויף א גוטען, געשמאקען מאכל. עס איז דאן, דוכט זיך מיר, קיין ליידיג געהערס אין ראדאם במציאות נישט געווען.

די פאבריקען זענען געלאזט געווא-רען אין גאנג; די ארבייטער האבען געהאט בעשעפטיגונג אין געבויט פון דאס ניי די ה״וב'ע פראדוקציע פון לעדער און שיך; די בעלי מלאכות און אין ערשטער ליניע, די האנדווערקער וואס האבען געהאט א שטיקעל שייכות מיט דער ראדאמער פאבריקאציע, האבען אודאי ארויסגעוויזען זייער פלייס און זייער ליבע צו ארבייט, און אויך די סוחרים, די קליינהענדלער זענען ליידיג נישט געגאנגען, דען יעדער האט געוואלט פערדינען, ארבייטען פאר פרנסה און נאך עפיס מעהר. און מען האט געהאט צו פערדינען. קיי-נער איז אויך נישט געווען פויל און נישט אויסגעביטען ארבייט און בע-שעפטיגונג אויף ליידיגגעהן... אפילו ישיבה-בחורים, בטלנים און די גרעס-טע טויגעניכטסען האבען אוועקגעווא-רפען זייער „פראפעסיאנעלע" ליידיגגעהן און זיך גענומען צו ארבייט, צו פרא-דוקציע...

ראדאם איז דאן געווען איינגעטונקט און דורכגענומען דורך און דורך מיט ארבייט, מיט פראדוקטיווען שאפען.

און איך בין איבערצייגט, אז דאן וואלט קיינעם נישט איינגעפאלען אפילו זיך צו פערנעהמען מיט א רבנות-פרא-גע — ווער רעדט נאך ארונטערפאלען אונטער א רבנות-היפנאז!

איך האב בעזוכט ראדאם מיט הצ-כער א יאהר צוריק. דער קריזיס האט שוין פאר איאהרען געהאט ארומגענו-מען אלע צווייגען פון לעבען מיט זיין גאנצער קראפט און ראדאמער פראדוק-ציע איז געפאלען אלס ערשטער קרבן פון גראבסקי'ס כאנאציע פלענער.

אין ראדאם איז שוין געווען זעהר שלעכט: באנקראטען מיטן גאנצען קנאק, קלענערע פלטות פון גוט-איינגעטונ-דעוועטע פירמעס, ארבייטסלאזיגקייט אין גרויסען מאסשטאב, א שווערע לאכט פון גראבסקי'ס שטייער-סיסטעם, א פאטאלע צאל פאליטיק, וואס האט אונטערגעהאקט די פליגעל פון דער ראדאמער לעדער און שיך-פראדוקציע א. אז. וו.

און דער עולם האט שטארק גע-קרעכצט און אלעמענס פנים'ער זענען געווען פערזארגט און פערצערט. א שווע-רער, געדיכטער און שווארצער וואל-קען איז פערצויגען געווארען אויפ'ן אמאליגען ליכטיגען ראדאמער פראדוק-ציע הימעל און עס האט זיך אפילו קיין שיין פון האפנונג נישט געוויזען...

די לאגע איז געווען א קאטאסטרא-פאלע און די שטימונג צווישען די ראַ-דאמער יודען א פערצווייפעלטע.

און מערקווירדיג: איך האב דאן גע-האט א קאנפערענץ מיט אינטעלעגענ-טע, בעוואוסטזיניגע יודען און געפרובט זיך אינפארמירען וועגען דער גרויס פון קריזיס, וועגען זיינע סבות און די מיטלען, ווי איהם צו לינדערן א ביסעל. מען האט מיר געענטפערט אויף מיינע געשטעלטע פראגען. נאר איך האב געפיהלט, אז זייערע מוחות זע-נען פערנומען מיט עפעס אנדערש און א חוץ קריזיס דריקט זייער הארץ נאך עפעס.

און באלד האט עס ארויסגעפלאצט: די קלוגע, בעוואוסטזיניגע יודען האבען מיך געבעטען, אז איך זאל שריי-בען וועגען דעם ענין קעסטענבערג, וועגען ראדאמער-רבנות!...

איך האב זייער פסיכאלאגישע אויס-געצייכענט פערשטאנען, זייער יאוש בנוגע די ווירטשאפטליכע פראגען, זייער פערצווייפלונג בנוגע חיונה, פרנסה איז געווען א'ווי אונגעהויער, אז דער גייסט האט געמוזט האבען עפעס אנ'-ענין, וואס זאל דעם אומגליקליכען מענשען שטארק, נויט'ה'דיג שטארק בע-שעפטיגען.

און נאר אין אזעלכע אומשטענדען האט געקאנט בעשאפען ווערען אזא וויכטיגע רבנות-היפנאז!

ווען איך בין די טעג געווען אין ראדאם, האב איך זיך איבערצייגט אין דער ריכטיגקייט פונ'ם דאזיגען געדאנק: וואס ערגער די עקאנאמישע לאגע איז געווארען אין ראדאם, אלץ מעכטיגער איז געוואקסען דער אינטערעס צו דער רבנות און צום ענין-קעסטענבערג.

וואו מען געהט און וואו מען שטעהט, צי רייך, צי ארים, אלט און יונג, יוד און פאליאק (אפילו די ראַ-דאמער „ראזוועי"-לייט) — הכלל, גאנץ ראדאם געפינט זיך אונטער'ן היפנאז פון דעם רבנות-ענין.

און ווען איך האב געהערט, אז די אדמיניסטראציע האט מורא פאר אונ-רוהען פון ארבייטסלאזע און די בנינים פון דער מלוכה און שטאדטישע מוסדות זענען בעוואכט מיט א שטארקערער שמירה ווי געווענליך, האב איך א פרעג געטהון:

— צי דען געפינען זיך די פוילי-שע ארבייטסלאזע נישט אונטער'ן היפ-נאז פון ענין-קעסטענבערג

דען אויף מיר האט איצט ראדאם געמאכט אנ'איינדרוק, אז קיין אנדערע פראגע, קיין אנדער ענין קאן קיינעם נישט אינטערעסירען – אפילו קריסט-ליכע ארבייטסלאזע...

א מעהרהייט אדער א מינדערהייט! *)

(א ענטפער דעם ה' פרענקעל).

דער ה' פרענקעל רעדט מיט פא-טאס, מיט א נצחון-שטימע, ווי א אמת'ער העלד—איבער די פערוויילטע רבנות פראגע, ער האט זיך איינגעביל-דעט ממש ווי די גאנצע עדה, דער גאנצער יודישער צבור פון ראדאם וואלט איהם געזאלבט פאר דעם ריכ-טיגען מנהיג, און געגעבען איהם „קארט בלאנש" צו טוהן אלעס, וואס

מוטער: צו וואס אזעלכע גרויסע ווערטער? דו האסט געוויינט. דו האסט זיך געקריגט מיטן מאן. דו האסט גע-ליטען. קומט דיר א פיינע מתנה. פאר וואס דאס רופען „זיך פערקויפט". פאר-האן דערפאר שענערע אויסדריקען.

(די מוטער האט צוגעבראכט א קעסטע-לע צירונג און עס געעפענט. די טאכטער האט אריינגעקוקט אין דעם.)

מוטער: דו זעהסט די צירונג? דו קענסט דיר דערפון אויסקלויבען וואס דיר געפעלט. ווילסט אפשר דעם טער-קישען דימענט? א יא ער איז שיין, הא? דאס האט מיר דער טאטע דיינער גע-שענקט, ווען ער האט געליבט א סענ-טימענטאלע גוואורנאנטקע. דאס איז געווען א ראמאן פון בלויז 3 טעג. א יאהר שפעטער האב איך געקריגען אט דאס גאלדענע קייטעלע. א יא שיין, פייערדיג, יא דאס איז געווען צוליב א שפאנישער טענצערין, און די פערל? דאס זענען צוליב א ראמאן מיט א פשוטע סטענאגראפיסטקע. יא, און דער דימענט רינג? ער געפעלט דיר? שיין, הא? אויף דעם ראמאן איז דיין פאפא געווען זעהר שטאלץ, דאס איז געווען מיט א פוילישער גרעפין. אי, פלעגט ער ליב האבען צו רעדען וועגען איהר!

טאכטער: און דער בריליאנטענער בראסלעט? אלע פלעגען דיך מקנא זיין מיט איהם. פון וואס האסטו איהם?

מוטער: דאס קומט פון א גליקלי-כען צופאל. איך בין איין מאל אהיים געקומען צו פריה פון קארלסבאד. דיין פאפא האט זיך אויף מיר נישט געריכט און איך בין פלוצלינג אנגעקומען און א דאנק דעם האב איך געקריגען דעם בראסלעט.

די טאכטער האט איבערגעקוקט און אנגעטאפט די אלע דימענטען און זיך געפרייט ווי א נאאיוו קליין קינד, וואס קען זיך איצט אויסקלויבען אלעס וואס איהר געפעלט. זי האט ארויסגעשלעפט א דין האלז-קייטעלע.

טאכטער: אך ווי שיין, מאמע, אט דאס קייטעל האב איך ביי דיר קיין מאל נישט געזעהן. שענק עס מיר!

מוטער: (געמט צו ביי איהר דאס קיי-טעלע און קוקט אויף דעם א מ גוט פערהלומט) דאס, מיין קינד, קענסטו נישט קריגען עס איז נישט פון דיין טאטען...

ויעט איהם נור געפעלען, נישט אנפרעגענדיג זיך ביי קיינעם און פארשטעלען די „מעשים טובים" וואס ווערען געטהון דורך די יעצטיגע גמינע, וועלכע שטעלט זיך פאר פאר'ן אמת'ען גואל צדק פון די ראדאמער יודען — ער פערגעסט אבער, אדער ער מאכט זיך פערגעסען, וואס פאר אגיטאציע ס'איז אנגעפירט געווארען ביי דער לעצטע וואהלען צו די יעצטיגע גמינע, צוליב וואס א העלפט פון די וואהל־בערעכטיגטע האבען זיך ענטזאגט אנטייל צו נעמען אין די וואהלען און נור א דאנק די נישט פאליטישע רייפע וועהלער פון די ארומיגע שטעדטלעך, וועלכע האבען נישט דעם מינדעסטען אינטערעס פאר א רבנות־פראגע אין ראדאם (ווייל זיי האבען בעזונדערע רבנים), איז דאך קלאר, אז אזא צופעליגער אויסגאנג פון אזעלכע וואהלען בערעכטיגט נאך נישט די יעצטיגע גמינע צו רעדען, אדער טוהן אלעס, וואס ס'גליכט איהר, אין נאמען פון כלל־ישראל אין ראדאם.

אויב איהר זענט פעסט איבערצייגט, אז דער יעצטיגער רב, הרב קעסטענבערג, ווערט נור אונטערשטיצט פון 10 פראצענט פון די יודישע בעפעלקערונג, דארף ער דאך נישט וועלען איגנארירען דעם ווילען פון די ברייטע יודישע מאסען און די רעכט פון אלגעמיינע שטאדט־וואהלען (רעפערענדום) און נישט זיך ערלויבען און וועלען אדורכפיהרען מכלומרשט „וואהלען" דורך עטליכע פערזאנען.

ס'איז פשוט צו בעוואונדערען די טאקטיק פון די הערן. זיי האבען געפרעדיגט אין נאמען פון דעמאקראטיזים, אז אין א צייט, ווי ס'הערשען דעמאקראטישע געזעצען, איז א פאדערונג פון וואהלען א גערעכטע, און מיט דעם זעלבען ארגומענט, האט אויך זייער „שטענדיגער" אדוואקאט פאסכאלסקי, בעת די געריכט'ס־פערהאנדלונגען אין פאגעלמאנ'ס פראצעס, זיך געווענדעט צום רב מיט די ווערטער: „אויב איהר רב, האט פאר אייך די מעהרהייט פון די שטאדט, לאזט אייך יועהלען" פרעגט זיך יעצט, צי אזעלכע וואהלען, ווי איהר חלומ'ט יעצט ארורכצופיהרען, שטימען טאקי מיט די דעמאקראטישע יסודות, אדער מיט דער מיינונג פון אדוואקאט פאסכאלסק? און צי מיינט איהר טאקי, אז דער יודישער צבור אין ראדאם וועט גלייכגילטיג אפראבירען, אז עטליכע יחידים זאלען דעצידירען וועגען דעם גורל פון כסא הרבנות פון א עיר ואם בישראל פון 36,000 נפשות (כן ירבו) בכלל, און אייער פערארורטיילטען אונזער רב, וועלכער פערנעמט דעם כסא הרבנות על פי ד"ת שוין 13 יאהר און ווי אלע ראדאמער יודען ווייסען, איז ער געפאלען פאר א קרבן, נור צוליעב אינטריגעס פון א הייפעל, וועלכעס האט זיך צופעליג עראבערט די העגעמאניע איבער די יודישע גאס און פיהרט א הארטנעקיגען קאמפף, פאר יעדען פרייז ארונטערצוזעצען אונזער רב פון זיין רבנות־שטוהל בלא דין ובלא משפט?

דער ה' פרענקעל בערהמט זיך מיט זיינע רבנים־קאנדידאטען, דאס זיי זענען מיטגלידער פון אגודת הרבנים, פון גערער הויף א. ז. וו. אויב ביי איהם איז טאקי דער אויטאריטעט פון אגודת הרבנים עצט אזוי גרויס געווארען, פארוואס נעמט ער נישט אין אכט דעם השגת גבול, וועלכער איז מיט $1 \frac{1}{2}$ יאהר ארויסגעגעבען געווארען דורכן אגודת הרבנים? און פאר וואס איז מיט ביטול אבגעווארפען געווארען די פערזענליכע פאדערונג פון אגודת הרבנים אויף א אספה (אין די וואהנונג פון ראדזינער רבי'ן) אז דער גאנצער סכסוך זאל ערלעדיגט ווערען דורך א דין תורה פון רבנים? דאס וואלט זיכער פערמיטען פון חלול השם און בזיון פאר א ו נ ז ע ר קהלה.

איהר בערימט אייך נאך, אז אייערע מעשים זענען גערעכטע על פי דין ועפ"י האמת והיושר? דער העכסטער טריבונאל האט ווירקליך אנערקענט וואהלען, אבער נאר וואהלען ריכטיגע, אלגעמיינע לויט די מאטיווען פון אורטייל, אבער נישט „ערזאץ"—וואהלען דורך עטליכע יחידים.

איהר בייזערט זיך אויף די, וועלכע האבען די העזה צו קריטיקירען די טעטיגקייט פון די יעצטיגע גמינע, ס'הייסט, ווי א חושד בכשרים, אבער צי ווייסט ער נישט, אז דער יודישער צבור איז בשום אופן נישט איינשטימיג פאר זייער אויסגעהארוועטען גראשען, וואס ווערט פון זיי אויסגעפרעסט מיט צוואנג, צו פערשווענדען ריזיגע סומען אויף צו פיהרן מחלוקה געגען רצון פון די יודישע בעפעלקערונג.

ער שטעלט פאר א הכנסה פון די שחיטה פון 1000 זלאטעס א וואך, א אמת'ע ישועה פארן כלל־ישראל, ער האט אבער פערגעסען פארצושטעלען די געוואלדיגע הוצאות פון דעם גרויסען און צאהלרייכען בעאמטען־אפאראט, ממש נוסח פארלאמענט, און אויך סתם הוצאות מכל המינים, וועלכע זענען נישט נויטיג ביים יעצטיגען ביטערען קריזיס, ער האט ריכטיג געהאנדעלט, ווי מ'פערציילט פון א פויער, וועלכער האט געבראכט א פולע פיהר מיט האלץ און נישט קענענדיג אריין פאהרען אין א ענג טויער, האט איהם איינער געגעבען א פאר ברילען מיט פערגרעסערטע גלעזער ער זאל קוקען אויפן טויער וועט ער ווערען ברייטער און גרעסער.

ער בעריהמט זיך מיט א־גאניזירען רעטונג'ס־אקציעס, יעדער פערשטעהט די שווערע ארבייט טאקי צו זיין א מחלק פון געלדער, וואס ווערען געשיקט דורך אונזערע ברודער אין אמעריקא לערך 3600 דאלאר און 25 טויזענד זלאטעס וואס מ'האט בעלעסטיגט מיט'ן בודזשעט און בעזונדער געזאמעלט סתם נדבות.

אמאליגע גמינעס לויט די ווערטער פון אויטאר האבען געריסען לעבעדיגע שטיקער פון די ביכער (וואס איז בלי ספק נור גרונדלאזע רכילות צו פערטושען די מותית) דאס זעהען מיר אבער אלע, אז די יעצטיגע גמינע רייסט לעבעדיגע שטיקער פון לעבעדיגע מענשען... אין א גרויסען טעות לעבט איהר, אויב איהר חלומ'ט או נאר א הייפעל פון „פראטעסטירטן וועקסעל" מאבליזירט א שטורם אויף דער קהלה־פעסטונג. אייער מכלומרש'טע פעסטונג האט שוין לאנג פערלוירען דעם צוטרוי אין דער יודישע גאס. דאס נישט עפענטליכע רעאגירען געגען אייך ביז יעצט, איז צוזעאכט ווי מ'פערציילט פון א דייטשען דיפלאמאט. אין א צייט ווען אין דייטשלאנד האבען טעראריזירט נישט פאסענדע עלעמענטען און פערכאפט די מאכט, האט ער געראטען זיי נישט צו שטערען און ווארטען מיט געדולד, ווייל מיט די צייט וועלען זיי מיט זייער אונפעהיגקייט און זייערע מעשים זיך זעלבסט דיסקרעדיטירען אין די אויגען פון פאלק..

ה' פרענקעל! אייערע מעשים בנוגע דער רבנות־פראגע שטימען נישט אבסאלוט מיט'ן יודישען דין און נישט אין יושר, און נישט מיט קיין ארטיקעל וועט איהר זיין גערעכט מאכען פאר די ברייטע מאסען פון די יודישע בעפעלקערונג, וועלכע ווילען מיט אייגענע וואהל־שטימען נישט דעצידירען איבער זייער גורל. און נאר דער רעזולטאט פון אלגעמיינע, ערליכע־וואהלען וועט אלעמען איבערצייגען, צי אונזער רב ווערט אונטערשטיצט דורך אמעהרהייט, אדער אמינדערהייט.

משה בלומאן.

*) דאס אויבענגעבראכטע ארטיקעל דרוקען מיר אויף דער פולשטענדיגער אחריות פון מחבר. מיר זענען אין פיל פרטים נישט מסכים מיט'ן אויטאר פון ארטיקעל, מחמת אונזער צייטונג האט שוין אין א רייהע ארטיקלען ארויסגעוויזען איהר בולט'ע שטעלונג בנוגע די רבנות־פראגע אין אונזער שטאדט.

די רעדאקציע.

א מינדערהייט אדער א מערהייט? *)

(אַן ענטפער דעם „רוב מנין"!..)

א פארשטעהער און א אויבען זיצער פון בעריהמטען „רוב מנין'דיגען" פינפטעל, האט אנגעגאריעט די לענדען און איז ארויס מיט אן ענטפער געגען ה' פרענקעל. די גאנצע צייט, האט מען געהערט שרייען „מען לאזט אונז נישט קומען צום ווארט", „די פרעסע, איז פאר אונז „פערמאכט"! מיר האבען פיעל, פיעל צו ענטפלעקען", מיט מזל, האט דער ה' בלומאן שוין „ענטפלעקט" אין מיר אלע, זענען ממש פערציטערט פון זיינע גייניאלע „דעמאקראטישע" ענטדעקונגען.

אז דער רבונו של עולם, וויל אייגעם שט־אפען, פערלירט יענער א ביסעל דעם שכל, פשוטו כמשמעו, דאס פינפטעל איז געשלאגען אויף דער עברי, כ'מיין אויף די אריטמעטיק, זי קען נישט לא עליכם, די פיער יסודות פון חשבון, אז ביי די וואהלען צו דער קהלה האט די ליסטע פון ה' קעסטענבערג № 5, בעקימען 300 שטימען אין די אנדערע ליסטעס קנאפע 4000 איז אויך נאך ווייניג? אז די דאזיגע ליסטע № 5 פון ה' ל. מ. זילבערשטיין האט ביי די וואהלען צום שטאדט ראט, אנגעצויגען גאנצע 50 שטימען און קיין איין ראטמאן נישט דורכגעפיהרט. איז אויך נאך אלץ נישט בולט? צי האט ווייניג געפעהלט אגיטאציע פון

*) דער ענטפער פון ה' פ. בן־ציון — מיטגליד פון אונזער רעדאקציאנ'ס־קאָלעגיום, געפינען מיר פאר נויטיג צו ברענגען אין היינטיגען נומער.

די רעדאקציע.

אייער זייט?, האט איהר געזעהן אזא מין שפעקטאקעל אין איינע פון די 700 יודישע קהלות אין פוילען, אז א רב זאל מאכען מיטינגען אין טעאטער און אין אנדערע זאהלען און האלטען נידריגע דרשות געגען אלע פארטייען, יחוץ „זיינע" א ו י ס ע ר אין ראדאם, וואו ה' קעסטענבערג האט קיין אנדערען רעדנער, אפילו פון זיינע אנהענגער, נישט געלאזט קומען צום ווארט? (ה' בלומאנ'ס „דעמאקראטיזם"). האבען אפשר די אגיטאציאנ'ס-רעדעס נאך וועניג בעוואוסטזיניג און רייף געמאכט דעם עולם? כ'מיין, אז דוקא די אגיטאציעס האבען בלינדע — געמאכט זעהענדיג און אלע אנדערע ערשט אויפ'ן אמת רייף געמאכט...

דאס „פינפטעל" איז לײדער נאך נישט אויסגעהיילט פון די אלט-נייע קרענק — „גרויסקייט'ס-מאניע" אנהויבענדיג פון 1-טען קאמוניקאט, בעת די וואהלען צו דער גמינע, און וועלכע די בעקאנטע „נאטספארכטיגע" האבען זיך אבגערעכענט מיט דער גאנצער שטאדט. ס'האט זיי אויך נישט אויסגעהיילט דער היסטארישער מיטינג אין „קארסא", וואו דער „לידער" פון № 5 האט אליין, ווי ניקאליי 2 האט בעת דער וועלט'ס-קריעג, איבערגענומען די אויבערשטע אנפיהרונג געגען דעם שונא, וואס ס'האט זיך אומגעריכט (נור פאר „איהם") ארויסגעוויזען פאר דעם אמת'דיגען רוב מנין (נישט אין גענוזען פיסלעך).

אפילו דער רעזולטאט פון די וואהלען, וועלכער איז אלעמען בעקאנט און וועלכער איז געווען פאר זיי א גענוגענדער צוריקשטויס און האט א סוף געמאכט צו זייערע פאנטאזיעס, גרויס מאניעדיגע אספיראציעס און זעלבסט-בעריהמעריי, נישט קוקענדיג אויף די רעקלאמען, שרייערישע אגיטאציע הן גייסטיג און הן פיזיש... האבען זיי דאך געהאט א פולשטענדיגען דורכפאל און מעהר נישט דורכגעפיהרט, ווי 4 דעזארעס, ד. ה. אז 90 פראצ. פון די וועהלער, האבען זיך אבגעשאקעלט פון „רעליגיעזען פראנט" און געגעבען דער היינטיגער קהלה דאס רעכט צו רעדען אין זייער נאמען.

יעדאך האבען זיי נאך אזא אונפערשטענדליכע דרייסטקייט צו קומען מיט אומגעלומפערטע ערקלערונגען, אז די ריזיגע מעהרהייט, כמעט דער גאנצער כלל-ישראל אין ראדאם און אומגעגנד, וואס האט בולט אויסגעדריקט איהר ווילען און פערשטענדניש, בשעת די וואהלען און געשיקט איהרע פארשטעהער אין דער קהלה, זאל אוועקגערויבט ווערען דאס רעכט פון ערפילען די פליכטען, וואס דער גאנצער צבור, האט אויף זיי ארויפגעלעגט. און דער ה' בלומאן געהט אונז געבען א לעקציע פון „דעמאקראטיזם". מיט אזעלכע קלוגע עצות... וועגען „מינדערהייט און מעהרהייט", וועגען „אלגעמיינע וואהלען". מיט אזעלכע עצות זאל דאס „פינפטעל" קומען צו א שטאדט-ראט, פאר וואס נישט אין סיים? און זאגען זיי, אז זיי זענען נישט גענוג „דעמאקראטיש" ארויסצוּוועהלען א פרעזידענט, ארער צו שאפען, אדער אבצושאפען א רעגירונג. מיט אזעלכע בעגריפען, השגות און קינדישע אבשאצונגען וועגען „מעהרהייט" און „מינדערהייט", איז דער ה' בלומאן צוגעפאסט צו דער עבודה פון פאר'ן מבול...

וועגען די קליינע שטעדטלעך.

דאס היינטיגע קליינע שטעדטעל איז שוין נישט מעהר די אמאליגע בידנע קלאטשע, וועלכע זאל לאזען אויף זיך דייטן פון יעדען, כעג ער זיין אנגעטיהן אין א צילינדער. און האבען דוקא יא אנטייל גענומען אין די וואהלען, פערשטאנען דעם גאנצען ענין און טאקי דעם ה' קעסטענבערג'ס פאטער און זיינע בעגלייטער נישט דערלאזט אין סקארישעוו אבצוהאלטען א מיטינג לטובת דעם פינפטעל.

ס'איז אונבערשטענדליך, אז דער ה' בלומאן, אלס שוין דערוואקסענער און אינטעלעקטועל-ענטוויקעלטער מענש, זאל זיך אריינלאזען אין אזא נאאיוויטעט און גלויבען, אז סטראשונקעס מצד זיינע לייט, אז „זיי ווילען נישט אפראבירען" (מכלומרשט, איז עס „מאמענט-לשון", נור מיר פערשטעהען זיך דערויף..) וועלען עפעס העלפען, און, אז די געוועהלטע פרנסים פון דער גאנצער אידישער בעפעלקערונג אין ראדאם, וועלען זיך אבשרעקען פון אזעלכע דבורים און נישט ערפילען זייער הייליגע אויפגאבע, וועלכע זיי האבען אויף זיך גענומען און פאר וועלכער זיי זענען פעראנטווארטליך פארן גאנצען כלל?

מענשען, וועלכע פיה'ען צו מיט זייערע אונפאסיגע מעשים צו אזעלכע מאמענטען, ווען ס'איז נויטיג א גרויסע יורידישע קראפט, וואס זאל זיך געגענשטעלען זייערע „הינטער-טהירען"-מאכינאציעס, שעמען זיך נישט פון דעם אליין צו מאכען א פארוואורף. וואו איז די ביודזשעט-פאזיציע פון דער אלטע גמינע, וואו ס'פיגורירט א ספעציעלע סומע פאר א שטענדיגען אונוויטיגען „ראדצא—פראווני"?

צי קען א מענש, וואס ברענגט דעם כלל ישראל בכלל און אין אונזער שטאדט בפרט נישט קיין גרויסען כבוד, וועלכער מאכט אפשר מעהר כבוד אונזער געזעהלטע קהלה, דער וועלכער האט שוין נישט געפונען קיין פאסענדע יוריסטען נור דוקא פון „ראזוואי", וועלכער האלט זיך אין איין פראצעסירן מיט א גאנצע שטאדט, צו רעדען וועגען א השגת גבול, אין דער צייט ווען „ער" אליין, האט שוין דעם וועג פון א ד"ת לאנג אבגעווארפען און וויל בעסער פאראדירען אין קייז געריכט און אין הויכען טריבונאל?

די וואהלען צו דער אידישער גמינע, וועלכע זענען דורכגעגאנגען מיט'ן גרעסטען רעש און פאמפע, 5–6 וואכען פריהער זענען אבגעהאלטען געוואָרען מיטינגען, פערזאמלונגען פון אלע פארטייען און פארטייקלעך, די גאנצע אידישע גאס האט געטומלט און געוואָרעשט ווי א קעסעל, יעדער וועהלער האט צייט געהאט דורכצוטראכטען זיך, אבצוגעבען זיך א דין וחשבון און מיט דער גאנצער רייפקייט און פערשטענדיגש זיין אריענטירט כאר וועמען, ער האט זיין שטים אבצוגעבען און אז נאך דעם, ווי ס'האבען זיך בעטייליגט מעהר ווי 4000 וועהלער, וועמענס 90 פראצענט, ס'האבען מיט דער גאנצער בעוואוסטזיניגקייט אויסגעוועהלט די היינטיגע אידישע קהלה רעפרעזענטאנץ, איז דאס הייסט ביים ה' בלומאן א „צופעליגער וואהל-אויסגאנג" און דאגעגען, א רעזאלוציע, וואס ווערט אנגענומען אויף א פערזאמלונג פון 400 פערזאן, צו וועלכער ס'ווערט קיינער נישט צוגעלאזט, אפילו די פרעסע, אויסער אייגענע גאראנטירטע לייב-מענשען (ד ו ר ך ספעציעלע איינלאדונגס קארטען) און אט מיט אזעלכע רעזאלוציעס און „ליסטע-אבעצניך" זאל מען אינטערוועניערען ביי די געהעריגע מאכט-אָרגאנען ווי: כסאראסטא, וואיעוואדא מינ סטעריום, און, ווי מען שטושט אפילו צום טריבונאל אין פערלאנגען, אז אויפן סמך פון אט די אנגענומענע רעזאלוציעס און „ליסטא-אבעצניך", זאל אפשר די אידישע געוועהלטע קהלה פונאנדערגעטריבען ווערען און ס'זאלען פארקומען אלגעמיינע-שטאדטישע וואהלען, אט דאס הייסט ביים ה' בלומאן נישט קיין צופעליגקייט? צי איז דאס דען נישט מעהר ווי אומגעלומפערטקייט? איז דען נישט דעם ה' בלומאנ'ס אויספיהר קיין אבסורד? ער מאכט זיך נישט פערשטעהן, אז 90 פראצענט פון די אידישע בעפעלקערונג אין ראדאם, איז בעטייליגט אין די וואהלען דורך איהרע עפענטליך רעכטליך-געוועהלטע פארשטעהער, וועמען זי האט אויסגעדריקט בשעת די קהלה-וואהלען דעם גרעסטען צוטרוי און זיי בעשטימט אלס זייערע שלוחי צבור, צו רעגולירען אלע אידישע ענינים און פראגען. ס איז דאך באמת וואונדערליך ערשט מיט עטליכע חדשים צוריק, האט מען זיך געלעגט אין דער לענג און אין דער בּרייט און פאר דעם ווארט „וואהלען" איז מען געשפרינגען, ווי אבגעבריהטע... און דא שטעלט זיך דער ה' בלומאן אוועק ווי א לעמעלע און דערצעהלט אונז אז דער העכסטער טריבונאל, האט אנערקענט וואהלען. דאס ווייסען מיר אהן איהם אויך! פון וואנען נעהמט זיך אבער צו איהם אזא „ברייטער קוק", אז די מאטיוען לויטען: אלגעמיינע שטאדט-וואהלען. צי מיינט דער ה' בלומאן, אז דער טריבונאל קוקט אויף דער זאך מיט זיינע ברילען און ווייסט נישט ווער ס'איז די מעהרהייט און ווער די מינדערהייט? בנאמנות נישטא וואס צו ענטפערען?

ווידער דאס זעלבע! מענשען אנפיהרער פון דער אלטער גמינע וועלכע האבען מכתמא געזעהן, אזאין שטאדט ווערט געערדט, אז אין זייערע צייטען האט מען געריסען בלעטער פון די גמינע-ביכער, האבען די העזה צו ווארפען א שאטען אויף דער היינטיגער גמינע. אדרבה! די טהירען פון דער גמינע, זענען אפען פאר יעדען איינציגען, וואס וויל זיך איבערצייגען, אויף וואס פאר א צוועקען ס'ווערט פערוואנדעלט דער קהלה'שער גראשען. און ווען דער טערמין פון דער היינטיגער גמינע וועט זיך ענדיגען, וועלען אונזערע פארשטעהער ארויסגעהן מיט א ריין געוויסען און ריינע הענד און וועלען מיט בולט'ע ציפערן אבגעבען א בעריכט פון דער גאנצער טהעטיגקייט.

מיר לײנען אין ה' בלומאנ'ס ענטפער, אז „א הייפעל פון פראטעסטירטען וועקסעל" האט שוין פערלוירען דעם צוטרוי צו דער גמינע.. און וועגען „עפענטליכע רעאגירען" אט, דאס איז שוין קלארע דבורים, גלייכע ווערטער, לאיזלע טהאטען. ס'איז איבריג וועגען דעם צו רעדען, ישפוט הקהל!

ה' בלומאן! איהר בעל יושר, לערנט אונז נישט קיין יושר! נעמט אראב אייערע פערגרעסערונגס גלעזער וועט איהר דערזעהן די וועלט אין אידער ווירקליכקייט! דעם אמת און זיין נאקעטקייט. די משלים, וועט איהר אבגעבען דעם מחבר דערפון אייער „גאון" און זיי וועלען צו פאסען צו אייך אליין און דאן וועט איהר קריגען א רפואה שלימה אויף אייער אלט-נייע „מעהרהייטס" קרענק.—

פ. בן—ציון.

וואס הערט זיך אין ראדאם.

פון האנדווערקער-קלוב

זונטאג דעם 11־טען אפריל איז פארגעקומען א געמיינזאמע בעראטונג פון קלוב-פערוואלטונג, פארשטעהער פון אלע פאכען, ווי אויך די האנטוו.־ראטמענער און פערוואלטונג'ס־מיטגלידער אין דער קהלה, אין די צאל פון 60 פערזאן.

די בעראטונג עפענט דער דאזאר ה' ש. י. איירעלבוים, וועלכער ערקלערט, אז ביז היינט האבען די געוועהלטע, דורך די האנדווערקער, פארשטעהער אפגעהיטען די זיי אנגעוויזענע ריכטליניען אין דער קהלה און יעצט בעט ער די פערזאמעלטע אנצוצייכענען די שטעלונג, וואס עס דארפען פערנעמען די האנטווערקער־פארשטעהער צו דער רבנות־פראגע, וואס דארף ענטשידען ווערען דעם 23 לויפענדען חודש. ער שלאגט פאר אויסצוועהלען א פארזיצענדען אויף דער צייט פון די בעראטונג.

עס ווערט געוועהלט דער פארזיצענדער פון שניידער־מייסטער פעראיין, ה' משה רובינשטיין.

ה' ב. האכמאן שטעלט פעסט, אז ביז'ן היינטיגען טאג האט די קהלה אינגאנצען איגנארירט די האנדוו.־פארשטעהער, כסדר אפגעשלאגען דאס רעאליזירען די פאך—קורסען א. א. וו. נאר יעצט ביים ענטשיידען די רבנות פראגע ווען די האנדווערק. דארפן איבערוועגען די וואנשאל, מאכט די קהלה א אנשטעל, אז זי וועט ערפילען די פאסטולאטען פון די האנדוו. ער איז ביי דער מיינונג, אז די האנדווערקער פארשטעהער דארפען זיך אפהאלטען אינגאנצען פון די וואהלען.

אין זעלבען זין זאגט זיך ארויס ה' י. קינצלער. לענגערע רעדעס געגען אנטייל נעמען אין די וואהלען האלטען דער פרעזעס ה' ל. ברילאנט און ה' מלינארסקי.

ה' מ. קליין שלאגט פאר זיך צו ווענדען צו דער קהלה וועגען א דין־תורה וועגען ראדאמער רבנות פאר די וואהלען. די ה"ה האך און פעלדמאן שטיצען אונטער דעם פארשלאג.

די ה"ה מ. פעלדמאן, ה' העלפאנט און מ. ראזענבוים האבען זיך ארויסגעזאגט פאר אנטייל נעמען אין די וואהלען.

ה' ח. י. ראטבלאט איז ביי דער מיינונג, אז די האנטוו. פארשטעהער דארפען ווי ביז היינט האלטען זיך אין די ראהמען פון אפמאך, וואס איז געשלאסען געווארען בעת דער קאנסטיטואירענדער זיצונג פון דער קהלה, דאס הייסט אנטייל נעמען אין די וואהלען.

ה' ש. איירעלבוים האלט, אז אזוי ווי ביז היינט דארפען די האנטוו.־פארשטעהער זיין נייטראל אין די רבנות פראגע.

צום סוף טראגט ה' מ. קאטליאר אריין א פארשלאג, איינצולאדען 2 פארשטעהער פון צענטראל אין ווארשא, כדי מיט זיי זיך צו בעראטען וועגען דעם ענין. דעם פארשלאג האט אונטערגעשטיצט ה' י. סטראוושינסקי.

דער פארשלאג איז איינשטימיג אנגענומען געווארען און מיט דעם איז די בעראטונג געשלאסען געווארען.

פון סוחרים-פעראיין אין ראדאם.

דער סוחרים־פעראיין אין ראדאם איז מודיע, דאס דער לעצטער טערמין פון אנגעבען „זעזנאניעס" פון איינקינפט (הכנסה) פאר דעם יאהר 1925 איז ביז דעם 1—טען מאי ד. י.

פריי פון אנגעבען „זעזנאניעס" וועגען הכנסה זענען: די אינהאבער פון האנדעלס-פאטענטען פון דער 4—טער און 5—טער קאטעגאריע און אינהאבער פון ווארשטאטען פון דער 8—טער קאטעגאריע.

„זעזנאניעס", ווי אויך אינפארמאציעס ערטיילט דער סעקרעטאריאט זיינע מיטגלידער אומזיסט.

פארלעזונג פון רעד. לאזאר קאהאן.

היינטיגען שבת־צו־נאכט קומט פאר אין האנדווערקער-קלוב א פארלעזונג פון בעקאנטען פובליציסט און רעדאקטאר ה' לאזאר קאהאן. דאס טהעמא פון דער פארלעזונג בעהערט צו די פאפולערסטע און זעהר אינטערעסאנטע נעמען, וואס ציהען צו די אויפמערקזאמקייט פון אלע שיכטען אין דער מענשליכער געזעלשאפט. ה' קאהאן האט אויף זיין טריבונע אין א גאנצע רייהע שטעדט שטארק אויסגענומען מיט זיין סעריע פארלעזונגען פון זעלבען מין און איבעראל געהאט גרויס ערפאלג.

ה' קאהאן וועט רעדען איבער דאס טהעמא „פלירט, ליבע און אייפערזוכט" וואס ער האט געלעזען אין אזעלכע יודישע קולטור־צענטרען, ווי: ווארשא, לאדז, ווילנא, ביאליסטאק א. אנד. און אומעטום האט דאס טהעמא ארויסגערופען גרויס אינטערעס.

די פארלעזונג וועט זיכער פעראינטערעסירען דאס יודישע פובליקום אין ראדאם און ס'איז צו האפען, אז די פארלעזונג וועט צאהלרייך בעזוכט ווערען.

אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער געזעלשאפט „פריינד פון העברעאישען איניווערזיטעט".

אין לאקאל פון „עזרה" ווערט היינטיגען שבת איינגעארדענט די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער ראדאמער אבטיילונג פון דער געזעלשאפט „פריינד פון העברעאישען אוניווערזיטעט".

אויפ'ן סדר־היום שטעהען פאלגענדע פונקטען: ערעפנונג, וואהלען פון פרעזידיום, בעריכט פון טהעטיגקייט, בעריכט פון רעוויזיאנס - קאמיסיע, פלאן פון דער ווייטערדיגע ארבייט, פריע פארשלאגען.

ראדאמער דעלעגאט אויפ'ן צוזאמענפאהר פון „אוקסיליום אקאדעמיקום יודאיקום" אין ווארשא.

אויפ'ן צוזאמענפאהר פון „אוקסיליום אקאדעמיקום יודאיקום", וואס איז די טעג פארגעקומען אין ווארשא, איז אלס ראדאמער דעלעגאט געווען פערטרעטען דער ה' דוד פרענקעל, וועלכער האט אויפ'ן צוזאמענפאהר פערנומען א אנגעזעהענעם ארט.

סיום הספר-פאראד אויף די ראדאמער גאסען.

שוין לאנג האט ראדאם נישט געזעהן אזא עפענטליכען גאסען פאראד ביי א סיום הספר, ווי דער, וואס איז פארגעקומען היינטיגע וואך. ביי היינטיגע צייטען האט זיך נאך געפונען א יוד, וואס האט זיך ספעציעל בעמיהט לכבוד די תורה, אז מ'זאל איהם ערלויבען צו פיהרען דאס ספר מיט מוזיק איבער די גאסען. איז טאקי היימלעך געווען און די גאנצע שוהלגאס און דער וואעל האט זיך משמח געווען און גרויס און קליין האט זיך בעטייליגט אין די יום־טוב דיגע מאניפעסטאציע.

דינסטאג ביינאכט האט מען דאס ספר געפיה־ט פון תלמוד תורה אין בית־מדרש אריין און פריקען, טאנצען, ט־אמפייטערס האבען צוזאמענגערופען די יודישע איינוואהנער פון אלע ארומיגע גאסען. אויפן גאנצען וועג האבען געברענט שטורקעצען און אונטער א חופה האט דער בעל שמחה אליין ר' ישראל קעלע געטראגען דאס ספר.

אין בית מדרש איז ענטשטאנען אזא ע נ ג ש א פ ס, אז פון גרויס ש ט י פ ע נ י ש איז עפעס אויסגעהאקט געווארען אויף דער ווייבערישע גאלעריע און אראבגעפאלען אויף א קליין מיידעלע, וואס איז געשטאנען אונטען אין בית מדרש און עס א שטארקען קלאפ געטהון, אזוי אז מ'האט דאס קינד אפער'חלש'ט א היים געטראגען.

דער בעל שמחה ר' ישראל'קע האט מיוחד אראבגעבראכט א מארשעליק, (א בדחן) פון שידלאווצע, וואס האט איהם פרעהליך געמאכט און בעזונגען.

קורסען פאר העברעאישע און ענגלישע שפראכען

די ציוניסטישע ארבייטס פארטיי „התאחדות" אין ראדאם האט איינגעפיהרט קורסען פאר העברעאיש און ענגליש. די קורסען ווערען אנגעפיהרט פון ריכונירטע פעדאגאגישע לעהרער־קרעפטען, צווישען וועלכע ס'געפינט זיך אויך אריין דער ה' גלאזמאן וואס בעזיצט גוטע קוואליפיקאציעס און איז בעקאנט אלס גוטער ספעציאליסט צו ערלערנען דורך קורסען זיינע שילער פערשידענע שפראכען, בעזונדערס ענגליש.

אויסבעסערונג.

צוליעב א פעדדריסליכען פערזעהן איז דורכגעלאזען געווארען צווישען די בעגריסונגען צום הנוכת הבית פון „השומר הצעיר" די ה"ה ל. ברילאנט און קארמאן. דער ערשטער האט בעגריסט אין נאמען פון האנדווערקער־קלוב. דער צווייטער אין נאמען פון דער קפ'א.

ר ע ד.

קעלצער אבטיילונג.

אונזערע קאאפעראטיווע אינסטיטוציעס.

די קאָאָפעראטיווע בעוועגונג איז ביי אונז יודען נאָך זעהר אַ יונגע, כמעט ווי מען זאָגט אין די ווינקעלעך און האט נאך ווייט נישט פערנומען דעם געהעריגען פלאץ אין געזעלשאפטליכען און אין עקאנאמישען לעבען מיט דער בעדייטענדער ראָלע, וואָס זי וועט אין דער צוקונפט ביי אונז אָבשפילען. אמת אין א גאנץ קורצער צייט האט די אידעע פון דער קרעדיט-קאָאָפעראציע ארומגענומען כמעט דאס גאנצע לאנד און וואו נאר עס געפינט זיך א קבוץ פון 200 — 300 יודישע פאמיליעס, איז געשאפען געווארען אזא קרעדיט-אינסטיטוציע, וועמענס אויפגאבע איז צו שטיצען מיט קרעדיט און קליינע הלואות דעם יודישען סוחר און האנדווערקער. בפרט נאך אין די לעצטע יאהרען ווען די עקאנאמישע בעדינגונגען זענען געווארען פאר'ן פוילישען יודענטום שווערער, האבען די קרעדיט-אינסטיטוציעס זעהר פיל אויפגעטהון צו לינדערן די נויט וואס הערשט אויף דער יודישער גאס — ביי די האנדווערקער און קליינהענדלער.

אזעלכע צוויי יודישע קאָאָפעראטיווע בענק פערמאגען מיר אויך ביי אונז. דאס זענען די פאלק'ס-באנק און סוחרים באנק, אדער ווי מען רופט זי „באנק קופיעצקי" די לעצטע - אַ צווייטע אייפלאגע פון א מאליגען „וזאיעמני קרעדיט" האט א מאל געשפילט אין היגען געזעלשאפטליכען און עקאָנאמישען לעבען א גרויסע ראלע און איז געוועזען איינע פון די בעסטע אינסטיטוציעס, ארום וועלכע עס האט זיך קאנצענטרירט דאס גאנצע יודישע סוחרים'שאפט פון קעלץ און אומגעגענד. מיט דער צייט איז צוליעב א סך „סיבות" בעדייטענד פערקלענערט געווארען די צאָהל מיטגלידער און ביי היינטיגען טאג צעהלט די אינסטיטוציע נישט קיין גאנצע הונדערט מיטגלידער און דעריבער איז די טעטיקייט פון דער באנק אין פערגלייך מיט אנדערע אינסטיטוציעס א מינימאלע און זעהט זיך אבסאלוט נישט אָן. די איינציגע קרעדיט אינסטיטוציע, ארום וועלכער עס קאָנצענטרירט זיך דאס גאנצע היינע האנדווערקער'טום און קליינהענדלער איז די פאָלק'ס-באנק, די טעטיגקייט, פון וועלכער עס ציהט אויף זיך צו אויפמערקזאמקייט פון דער גאנצער יודישער און נישט יודישער בעפעלקערונג.

די הילפ'ס - אינסטיטוציע האט זיך ווירקליך אזוי צוגעפאסט צו די קרעדיט-בעדערפנישען פון אלע שיכטען פון דער יודישער בעפעלקערונג, אז אין א גאנץ קורצער צייט האט זי צוגעצויגען אַ גרויסע צאהל מיטגלידער און ערווארבען א אונגעהויער צוטרוי ביי דער בעפעלקערונג.

סך הכל עגזיסטירט די באנק פון 1922 יאָהר און האט פאַר דער צייט ענטוויקעלט אַ אויסערגעוועהנליכע טעטיגקייט, וועלכע אַ קרעדיט-אינסטיטוציע איז נאָר אימשטאַנד צו שאפען. ביים יעצטיגען טאָג איז אונמעגליך זיך פארצושטעלען דאָס יודישע עקאָנאָמישע לעבען ביי אונז אָהן דער עקזיסטענץ פון דער פאָלק'ס-באנק. נישט איין יודישער קליינהענדלער, זייענדיג געדריקט און געפינען זיך צוליב מאנגעל אין קרעדיט אין אַ קריטישער לאגע, וואלט צו גרונד געגאנגען, ווען נישט די מאָמענטאַלע הילף מצד דער פאָלק'ס-באַנק. און נישט איין יודישער ווארשטאַט וואָלט שוין לאנג געבליבען שטעהן, ווען נישט די, אויף בעקוועמע בעדינגונגען, הלואה, וועלכע גיט די מעגליכקייט דעם רואינירטען האנדווערקער זיך אויפסניי צו קויפען רויהע מאַטעריאלען, אָדער נויטיגע מכשירים, ער זאל קענען זיין מאָשין ווידער לאָזען אין בעטריב.

ווער עס קען די יעצטיגע עקאנאָמישע סטרוקטור, ווייסט גענוי, ווי שטאַרק דער דראַנג נאָך קרעדיט איז ביי די ברייטע יודישע מאַסען און צו דער צייט בעקומענע הלואה, אָדער די מעגליכקייט צו דיסקאָנטירען, איז א גרויסע לינדערונג ביים יעצטיגען עקאָנאָמישען חורבן.

פאר'ן לעצטען יאהר, אַ דאַנק דעם, וואָס אַלס דירעקטאָר איז אויסגעוועהלט געוואָרען ה' ראָזענבערג, וועלכער איז בעקאַנט מיט זיין לאַנגיעהריגער ערפאַהרונג אויפ'ן געביעט פון קאָאָפעראַציע און באַנקוועזען, און אויך אַ דאַנק זיין געוויסענהאַפטער און גוטער בעציהונג צו די פאַטענטען — איז די צאָהל פון די מיטגלידער פערדאָפעלט געוואָרען און די טעטיגקייט פון דער באַנק פילפאַכיג זיך פערגרעסערט. די צאַל מיטגלידעראויפ'ן ערשטען סטיטשען ד. י. האַט ערגרייכט אויף 876 און דער אומזאץ־קאַפּיטאַל האַט זיך דרייפאַכיג פערגרעסערט און פון אַ סומע 1.912.957 זלאָטעס אויפ'ן ערשטען סטיטשען 1925 געשטיגען אויף 7.139.010 זלאָטעס אויף ערשטען סטיטשען ד. י. דאס בעווייזט, די גרויסע צאַל פערשידענע באַנק־אָפּעראַציעס, וועלכע די פאָלק'ס-באַנק האַט דורכגעפיהרט פאַר'ן פעריגאַנגענעם יאָהר.

מען מוז אויך בעמערקען, אז די צאָהל הלוואות האַט זיך פערגרעסערט פילפאַכיג און אַ דאַנק דעם צוטרוי, וואָס די באַנק געניסט אין שטאָדט זענען פערגרעסערט געוואָרען די צאָהל „וויקלאַדען", וועלכע האָבען דערגרייכט העכער 30 טויזענט זלאָטעס.

דער אָביעקטיווער אמת פאָדערט צו קאָנסטאַטירען, אַז די פערוואַלטונג פון דער פאָלק'ס-באַנק, ווי אויך דער ראַט האָבען גענוי פערשטאַנען די אויפגאַ

יודען גיעט אנ'עצה.

(הומאָרעסקע).

כ'זאָג אייך מיינע ליבע אידען, אז נאָך קיינמאָהל בין איך נישט ארומגעגאנגען מיט אזא מרה־שחורה ווי היינט; — א קליינגקייט עפעס, ביי אזא מאָנארכיסטישע שטימונג, ווי היינט אין דער וועלט, ווער ווייסט, דער טאג זאל עס נישט בעטראגען, טאָמער חלילה פאלט טאקע דער גורל אויף אונזער שטאָדט, זי איז דאך עפעס א מיוחסת, האט די בכורה צו יעדער זאך, וואו נאך איז דא אזעלכע „ראזוואויאישע־יחסנים" ווי ביי אונז אין קעלץ... און וואס טהוט מען, ווען דער גורל פאלט נאר אויף אונז, אַז מיר מוזען געבען א מלך... טאָ וויעמען, קאָנען מיר געבען; ווען איז ראוי לאותו איצטלא, וועלכע שמן־זית'דיגער פערזאן איז נאך אזוי צוגעפאסט ווי אונזער „שווארצער קעניג"... און וואס וועלען מיר דעמאָלס טהון. דאס געזעלשאַפטליכע לעבען וועט נאך זיין אזוי הפקר ווי קיינמאָהל גאר, ס'וועט זיין איש כל הישר בעיניו יעשה, דער סוחרים־פעראיין וועט, אַנשטאָט די קרן־קימת פושקע, אריינעמען א פושקע פון רב מאיר בעל הנס; ער וועט בעשליסען נישט צו געבען קיין סובסידיעס דעם אידישען גימנאזיום... ד"ר פעלץ, וועט ווייטער מעגען האלטען זיינע פאַלעזונגען אין פויליש אונגעשטערט... דער „לינת הצדק" וועט פערוואנדעלט ווערען אין א פוילישע אינסטיטוציע... דער מחבר פון „זשדאווסקע שוויסטעק" וועט ווייטער קאָנען עקסמיסירען זיינע לאָקאטארען... די האנדווערקער וועלען אננעמען טאַלאנטפולע רעזאָלוציעס געגען „ראדאמער קעלצער לעבען"... און ס'וועט אפילו נישט זיין וועמען צו פאטשען... דאָס לעבען וועט זיין אזוי מאָנאטאָנע, לאנגווייליג אז ס'וועט פשוט זיין חשכות...

אמת, ס'זענען ביי אונז פאראַהן נאך אזעלכע קאנדידאטען, ווי למשל, דער חבר א. פון סילניטשנע גאס... אויך א בעל דבר'ן... א מיוחס, נאר איין חסרון האט ער... וואס ער איז נישט אויסגעהאַלטען, דא איז ער א פארברענטער על־המשמר'ניק און אין א מינוט שפעטער, א היציגער עת־לבנות'ניק און רעפרעזענטירט אלע אינסטיטוציעס מיט איין מאָהל, אנהויבענדיג פון „בית־יתומים" ביז דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע...

מ'קען אפשר בעקומען נאך אזעלכע קאַנדידאַטען, נאר וואס כאר אַ פערגלייך צו אונזער שווארצען קעניג... דאס איז א מענש פון גאַנס גנאַנד, א מופת אלקים, א צאצקע און טאקי ער, נאר ער איז ראוי איבערצונעמען א אַמט, טאָ ווי וועלען מיר אויסזעהן? ס'וועט דאך זיין פנה הודה א. אז. וו.

ס'איז דאך עפעס היינט א שלעכטע צייט, ס'איז דאך דא וועגען עפעס וויכטיגערעס צו קלערען, נאר דער ענין פערטרייבט אלע אנדערע מחשבות און מיך גריבעלט נאר אין קאָפ די איינע זאך: ווער ווייסט טאמער, חלילה, יאָ. כ'האב שוין געקלערט פערשידענע עצות און אין קול ואין עונה. אפשר קאָנט איהר האָבען עפעס א מיטעל ווי אזוי אויסצומיידען דעם געפאהר. געוואלט אידען גוט א עצה!

חיים זיעלאָני.

בען פון דער דערמאנטער אינסטיטוציע, און אויסנוצענדיג דעם אייגענעם קאפיטאל, ווי אויך די צופלוס געלדער האבען זיי אלאמערשטענס זיך געשטיצט אויף דעם, אז די מיטגלידער פון דער פאלקס־באנק זאלען אין נויטיגע פאלען זיך קענען בעהעלפען מיט איהר אין פארם פון ארויסבאקומען ענטשפרעכענדע הלואות, גענייסען פון ביליגען קרעדיט און אויך צו האבען די מעגליכקייט אויף דיסקאנטא־אפעראציעס פאר ביליגע ציגזען.

עס פערשטעהט זיך, אז וועגען אנדערע מינים הלואות, ווי למשל, לאנג־טערמיניגע הלואות איז אונמעגליך געוועזען פאר דער אינסטיטוציע, צוליב דעם צו־קליינעם אייגענעם קאפיטאל און אויך צוליב דער יעצטיגער קאניונקטור. יעדעפאלס איז א דאנק דער טעטיגקייט פון דער פאלקס־באנק און דער ענערגיע און גוטען ווילען פון איהרע פערוואלטונגס מיטגלידער מיט'ן דירעקטאר, ה' ראזענבערג בראש, איז פיל געלינדערט געווארען די קרעדיט־נויט פון דער היגער יודישער בעפעלקערונג ביים יעצטיגען געלד־מאנגעל און עקאנאמישען נויט.

א. ס.

פון גערי כט

פרייטאג דעם 9/4 האט דאס היגע קרייז־געריכט בעטראכט דעם פראצעס פון 5 יודישע יונגעלייט, וועלכע זענען בעשולדיגט פאר געהערען צו א קאמוניסטישע יוגענד־ארגאניזאציע און הענגען אויף דער בעשולדיגונג'ס באנק זיצען: חיים רובינשטיין, יוחנן גאלדוואסער, יעקב גאלדוואסער, יצחק ראזענטאל, אלע פון הענצין און יצחק קאלמאן פון קעלץ.

נאכ'ן אויסהערען די עדות האבען גערעדט די צדדים און דאס געריכט האט נאך א בעראטונג ארויסגעגעבען דעם אורטייל, לויט וועלכען גאלדוואסער און רובינשטיין ווערען פערמשפט אויף 3 יאהר תפיסה, יעקב גאלדוואסער אויף 2 יאהר אויסבעסערונגס־הויז, און די איבריגע 2 ווערען פריינעשפראכען. פערטיידיגט האבען אדוואקאט האניגוואל פון ווארשא, אדוו. ציבילסקי פון קעלץ, און אדוו. ציזהאווסקי.

וועגען דער פסח־אקציע פון דער אידישער קהלה

וועלענדיג אביעקטיוו אבשאצען די קאלאסאלע ארבייט און איבערגעגעבענהייט פון דער אידישער קהלה, וועגען דער פסח־אקציע, מוזען מיר גע־

בען די ציפערען פון דער קמחא־פער־טיילונג און שטיצע פאר די נויטבעדערפטיגע: 1370 קילא ארטיגע מצות, 3000 פונט אמעריקאנער מצה און א ערך פון 10,000 זלאטעס געלד. דאס זענען ציפערען וואס קאנען קאנקורירען מיט אונזער רעזידענץ־ווארשא. איבער אלעם איז כדאי צו בעמערקען די נישט פארטייאישקייט.

זיך א ביסעל היימליך געמאכט...

מאנטאג אווענד איז אויף דעם ה' י. ראפאפארט אנגעפאלען א אונבעקאנטער און אנגעהויבען איהם שלאגען. אויף דעם געשריי פון דעם געליטענעם איז אנגעקומען א פאליציאנט וועלכער האט אבער נישט רעאגירט דערויף, וואהרשיינליך, צוליב דעם וואס דער אנפאלער האט זיך ארויסגעוויזען פאר דעם נישט לאנג רעדוצירטען פזשאדאווניק סוואבאדא, רער ג. פזשאדאוויניק איז דערנאך נאך אנגעפאלען אויף עטליכע יודישע דורכגעהער און זיי שטארק געשלאגען.

ענדליך נאך דער אינטערווענץ פון אייניגע פערזאהן, וועלכע האבען דאס בייגעוואהנט האט די פאליציי אנגעהויבען א אויספארשונג, און דעם געוו. פזשאדאוויניק ארעסטירט.

די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער פאלק'ס־באנק.

דעם 18/4 ה. ז. קומט פאר אין זאל ארפאזאום די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער פאלק'ס־באנק.

דער טאג־ארדנונג:

1) ערעפנונג, 2) וואהלען פון א פרעזידיום. 3) ארלעזונג פון פראטאקאל פון די פאריגע אלגעמיינע פערזאמלונג: a) פערוואלטונגס־בעריכט פון יאהר 1925. b) פארלעזונג פון בילאנס פון יאהר 1925 צוזאמען מיט די געווין און פערלוסט קאנטא. c) פארלעזונג פון בעריכט פון די רעוויזיאנס־רעוויזיע זייך פערבאנד פון די יודישע קאאפעראטיווען. 4) דאס פערטיילען פון ריוח פון 1925 יאהר. 5) בודזשעט אויפ'ן יאהר 1926. 6) ענדערונג פון ארטיקעל 12 און 17 פון סטאטוט. 7) בעשלוס וועגען די העכסטע סומע פון התחייבות וואס די באנק קען אויף זיך נעהמען. 8) בעשטימען די העכסטע סומא פון קרעדיט פאר יעדען איינצעלנען מיטגליד. 9) וואהלען אין די פערוואלטונג. 10) וואהלען אין אויפזיכטס־ראט.

טוזרים או, האנדווערקער קומט מאסענווייז.

פארלעזונג פון רעד. לאזאר קאהאן אין קעלץ.

קומענדיגען זונטאג דעם 18/4 קומט פאר אין האנדווערקער־קלוב א פארלעזונג פון בעקאנטען פובליציסט און רעדאקטאר ה' לאזאר קאהאן.

דאס טהעמא פון דער פארלעזונג הייסט „פלירט, ליבע, אייפערזוכט" די טהעמא איז גענוג אנציהענד. עס בעשעפטיגט אונצעהליגע נשמות פון מענשליכען מין. ה' קאהאן איז מיט דער דאזיגער פארלעזונג שוין אויפגעטרעטען אין די גרעסטע שטעדט אין פוילען און געהאט איבעראל ערפאלג. ס'איז אויך צו ערווארטען, אז אויך ביי אונז אין קעלץ וועט די אינטערעסאנטע פארלעזונג צאהלרייך בעזוכט ווערען.

ג. רעדאקציע.

„ראדאמער־קעלצער־לעבען" ראדאם.

אין צוזאמענהאנג מיט דער נאטיץ אונטערן קעפל „קמחא און פארטיי", וועלכע איז געדרוקט געווען אין נומער (102) 14 פון אייער צייטונג — בעטען מיר אבצודרוקען אין נעכסטען נומער פון „ראדאמער־קעלצער־לעבען" פאלגענדע.

הכחשה.

1. ס'איז נישט אמת, אז די פועלי־ציון פארטיי אין קעלץ האט זיך געווענדעט צו דער גמינע מיט א בריעף וועגען שטיצע פאר איהרע 50 ארבייטסלאזע מיטגלידער, דאגעגען אמת איז, אז די פוע"צ פארטיי האט זיך קיינמאהל אלס אזעלכע צו קיין שום עפענטליכע אינסטיטוציע וועגען שטיצע נישט געווענדעט.

2. נישט אמת איז, אז די קהלה־פערוואלטונג האט פערלאנגט, אז יעדער ארבייטסלאזער זאל קומען מיט א בעשטעטיגונג פון פועלי־ציון. דאגעגען אמת איז, אז די קהלה פערוואלטונג האט פערלאנגט פון ארבייטסלאזע בעשטעטיגונגען פונם געהעריגען פראפעסיאנעלען פעראיין.

3. נישט אמת איז, אז חברים פון דער פועלי־ציון פארטיי האבען זיך געווענדעט נאך שטיצע צו דער קהלה. דאגעגען איז אמת, אז קיין איינציגער חבר פון דער פוע"צ פארטיי האט זיך נאך שטיצע נישט געווענדעט און נאטירליך אויך נישט בעקומען.

לסוף שטרייכען מיר אונטער, אז להבא, אויב די ג. רעדאקציע ווינשט זיך דוקא א קאמף מיט דער פוע"צ פארטיי – מהיכא תיתי! זאל זי עס אבער מאכען אויף אנ'אידעאישען אופן.

אנדערש וועלען מיר געצוואונגען זיין געריכטליך ארויסצוטרעטען

יודישע סאציאליסטישע ארבייטער־פארטיי „פועלי—ציון"

(פאראייניקט מיט צ. ס. פ.)

קאמיטעט אין קעלץ.

מיט כבוד

פארזיצער: קירשענבוים

סעקרעטאר: מאטענבערג

קעלץ, ד. 12. IV. 1926

וויכטיג נייעס

יעדער קאן צוריק אננעמען זיין געלד

די באנק „דלא האנדלו און פזשעמיסלו" אין קעלץ, וועלכע איז מיט א געוויסע צייט צוריק גענומען געווארען אונטערן רשות פון געריכטס־אויזיכט, האט איצט צוריק אנגעהויבען איהר טעטיגקייט. די אפעראציעס פון דער אויבענדערמאנטער באנק פערגרעסערט זיך פון טאג צו טאג. די פערטרעטערסירונג צו דער באנק מצד אלע אידישע און נישט אידישע קרייזען איז זעהר גרויס. די פערזאנען וועלכע זענען לעצטענס צוקאפטירט געווארען אין דער פערוואלטונג גיבען א גענילגענדע גאראנטיע פאר דער זיכערהייט פון דער באנק. זי צאהלט שוין אויס אייניגעווייס די אריינגעלייגטע געלדער.

מודעה ואזהרה!

איך פאדער אויף דעם ה' מאטיל צימערמאן פון ראדאם, וויסאקא 46, ער זאל מיר ערלעדיגען מיינע 50 זלאטעס, פון וועלכע איך מאהן ביי איהם שוין קנאפע דריי חדשים, ער האלט מיך אין איין אבנארען, אז היינט—מארגען וועט ער מיר ערלעדיגען. אלזא, בין איך איהם צום לעצטען מאהל מתרה, ער זאל מיר ערלעדיגען די 50 זל. ביז דינסטאג דעם 20 ד. ח. אין געגענפאל, וועל איך זיין געצווינגען ארויסצוטרעטען געגען איהם געריכטליך אויף אזא אופן, אז עס וועט איהם גרויס שאדען ברענגען, און איך בין נישט פעראנטווארטליך פאר די קאנסעקווענצען וועלכע עס וועלען דערפון ארויסקומען.

מיט אכטונג **שיינבוים** ראדאם.

הנגו מביעים בזה את רגשי השתתפותנו החמה בצערו של זה הב־נו וזה רענו החביב מר

יואל יהודה קויפמאן נ״י

למות אמו ז״ל. המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון ובירושלים ינוחם.

כלטי מוסקטבליטה וביתו.

געזעלשאפט פריינד פון העברעאישען אוניווערזיטעט אין ירושלים, אפט. אין ראדאם

דערמיט האבען מיר די עהרע בעקאנט צו מאכען, אז שבת דעם 17 ה. ח. אווענד ווערט אין זאל פון „עזרה" דלוגא 11 פארקומען

די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון די מיטגלידער

טאג ארדנונג פון פערזאמלונג:

1) ערעפנונג 2) וואהלען פון פרעזידיום 3) בעריכט פון דער טעטיגקייט 4) בעריכט פון רעוויזיאנס קאמיסיע 5) פלאן פון דער ווייטערדיגער טעטיגקייט. 6) פרייע פארשלאגען.

BANK KUPIECKI w RADOMIU

Spółdz. z ogr. odp. **plac 3-go maja 5 telef. № 14.**

די קאאפעראטיווע סוחרים־באנק נעמט אן וקלאדען פון די קלענסטע סומען אויף שפאר־ביכלעך, ערלעדיגט אלערליי באנק־אפעראציעס פינקטליך און צו מעסיגע פרייזען, צאלט אויס די איינקאסירטע געלדער אין דעמזעלבען טאג.

KROJU i SZYCIA

wyucza szybko i dokładnie

KOTLAROWA

Radom, Lubelska 25.

Kursy rozpoczynają się we wtorek 20-go kwietnia.

Kino „Odeon" w Radomiu.

OD PONIEDZIAŁKU 12-go b. m.

arcydzieło sezonu p. t.

UPIÓR PARYŻA

w rolach głównych:

Sandra Milovanof (*popularna parisette*)
i Jerzy Vaultier (*bohater Koenigsmarku*).

ראדאם! אכטונג! קעלץ!

ראדאם — שבת דעם 17/4 7.30 איוענד אין לאקאל פון האנדווערקער קלוב וואלאווא 59. — ראדאם

קעלץ — זונטאג דעם 18/4 7 אווענד אין לאקאל פון האנדווערקער־קלוב קאזשא 3. — קעלץ

וועלען פארקומען פארלעזונגען פון רעד.

לאזאר קאהאן

אויף דאס טעמא:

פלירט, ליבע, אייפערזוכט

אין ראדאם
בילעטען פון 50 גר. ביז 1 זל. צו בעקומען אין קלוב פון 6 אווענד.

אין קעלץ. בילעטען פון 60 גר. ביז 1 זל. ביי דער קאסע פון קלוב.

בעקאנטמאכונג.

דערמיט מאך איך בעקאנט, אז די צוויי וועקסלען, וואס געפינען זיך ביי דעם היגען שוך סוחר ה' שמואל פישזאהן זענען נישט גילטיג, צוליב דעם, וואס ה' פישזאהן האט נישט איינגעהאלטען דאס בעשטעלונג, וואס איך האב ביי איהם געמאכט. די צוויי וועקסלען: איינס אויף 120 און דאס צווייטע אויף 114 זלאטעס האב איך איינגעלעגט ביים ה' מלך רובינשטיין מיט'ן תנאי ארויסצוגעבן זיי דעם ה' פישזאהן נאך אויספיהרען דאס בעשטעלונג, ה' רובינשטיין גלייבענדיג דעם ה' פישזאהן האט די וועקסלען פריהער ארויס געגעבען. די וועקסלען זענען צאהלבאר אין די דאטעס דעם 24/4 און 30/4 און איך ערקלער דעריבער, די וועקסלען פאר נישט גילטיג. וועגען די איינצעלנהייטען קאן זיך ה' פישזאהן ווענדען צום ה' רובינשטיין, לובעלסקא 22.

מיט אכטונג יעקב וועקסלער. מיעלעץ (קליין פוילען)

Kino-Teatr **„CORSO"** w Radomiu.

פון מיטוואך דעם 14 טען ביז זונטאג דעם 18-טען ווערט דעמאנסטרירט

SKRWAWIONA LILJA

אין 9 גרויסע אקטען

אין די הויפט — ראל.

Corina Criffith :: Conway Tearle

וווילט איהר האבען די שענסטע און מאדערנסטע צימער?

איז נאר צו קויפען

טאפעטן

ביי דער בעקאנטער פירמא

ש. שטיינמאן

ראדאם, לובלינער 21

צו בעדייטענד ביליגע פרייזען.

אלס ספעציאליסט ווערען צימער־טאפעטירונגען אויסגעפערטיגט שנעל, לויט די נייעסטע מאדע.

בעקאנטמאכונג.

איך מאך בעקאנט די געערטע ראדאמער איינוואהנער, אז שמואל אייזמאן, וועלכער וואוינט שפאציר־גאס 10 שוין 9 יאהר וואס ער צאהלט נישט קיין דירה־געלד, אפילו פאר דעם סטרוזש אויך נישט, צוליעב דעם וועט ער דעם 22/4 לויט דעם ווירא״ק פון געריכט עקסמיטירט. בעמערקונג: ביז יעצט האט ער אפילו נישט אונטערווינירט מיט א ווארט.

מיט גרויס כבוד מיכאל האפענהיים.

הערען און דאמען!

פערלאנגט נאר די בעסטע שוה־פאסטע

„MARY"

ווער ס'האט איינמאל פרובירט האט זיך איבערצייגט, אז די בעסטע שוה־פאסטע איז נאר

„MARY"

וואס מאכט בעקוועם און ווייך די לעדער און פערשאפט א הערליכען שפיגעל־גלאנץ.

Fabryka przetworów techno-chemicznych

„MARY" Warszawa (Sielce) Zajączkowska 9. tel 419 69

Reda'tor i Wydawca CH. M. Herc —

Odbito we własnej drukarni Radon Szwarlikowska № 20